

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA IZOBRAŽEVANJE,
ZNANOST IN ŠPORT

CPI
CENTER RS ZA
POKLICNO
IZOBRAŽEVANJE

EVROPSKA UNIJA
EVROPSKI SKLAD
SOCIALNI SKLAD
NALOŽBA V VAŠO PRIHODNOST

PRILOGA 4
DELNO EVALVACIJSKO POROČILO:
INTERVJUJI S PREDSTAVNIKI ŠOL
PODROČJE: ZAKLJUČNI IZPIT – IZDELEK OZIROMA STORITEV
(Besedilo ni jezikovno pregledano)

Pripravili: Špela Resnik in Simona Knavs

Ljubljana, avgust 2020

KAZALO VSEBINE

1	METODOLOGIJA	1
1.1	OSNOVNA RAZISKOVALNA METODA	1
1.2	PROUČEVANA POPULACIJA.....	1
1.3	POSTOPEK ZBIRANJA PODATKOV IN INSTRUMENT.....	1
1.4	OPIS POSTOPKA OBDELAVE PODATKOV.....	3
2	REZULTATI IN INTERPRETACIJA	5
2.1	ORGANIZACIJA ZAKLJUČNEGA IZPITA	5
2.1.1	<i>Priprava zaključnega izpita .....</i>	<i>5</i>
2.1.2	<i>Izbor tem za izdelek oziroma storitev.....</i>	<i>8</i>
2.1.3	<i>Izbor mentorjev pri zaključnem izpitu in somentorjev pri zaključnem izpitu.....</i>	<i>9</i>
2.2	IZDELEK OZIROMA STORITEV.....	10
2.2.1	<i>Priprava in izvedba izdelka oziroma storitve .....</i>	<i>11</i>
2.2.2	<i>Zagovor izdelka oziroma storitve .....</i>	<i>14</i>
2.2.3	<i>Ocenjevanje izdelka oziroma storitve.....</i>	<i>16</i>
2.3	USPEŠNOST VAJENCEV NA ZAKLJUČNEM IZPITU	17
2.4	IZZIVI RAZVOJA ZAKLJUČNEGA IZPITA	18
2.5	SPREMEMBE PRI ZAKLJUČNEM IZPITU ZARADI COVID-19	23
3	POVZETKI UGOTOVITEV	24
4	VIRI IN LITERATURA	28
5	PRILOGE.....	29
5.1	PRILOGA 1: DELNO STRUKTURIRAN INTERVJU	29

KAZALO TABEL

Tabela 1: Šolska pravila za izvajanje zaključnega izpita.....	5
Tabela 2: Vključenost načrtovanja zaključnega izpita v načrt izvajanja vajeništva	6
Tabela 3: Dogovori z delodajalci glede izvedbe zaključnih izpitov	6
Tabela 4: Sodelovanje z zbornico glede zaključnih izpitov	7
Tabela 5: Priprava seznama tem za izdelek ali storitev	8
Tabela 6: Določitev mentorjev pri zaključnem izpitu in somentorjev pri zaključnem izpitu	10
Tabela 7: Dodatno usposabljanje mentorjev pri zaključnem izpitu, ki so bili sicer v vlogi mentorjev na PUD.....	10
Tabela 8: Način in lokacija vajenčeve priprave na izdelavo izdelka oziroma storitve	11
Tabela 9: Spremljanje (podpora, mentoriranje, podajanje povratnih informacij) vajencev s strani mentorja pri zaključnem izpitu in somentorja pri zaključnem izpitu med izvedbo izdelka oziroma storitve	12
Tabela 10: Število vajencev, ki so izdelek oziroma storitev opravljali individualno, v paru ali skupinsko	13
Tabela 11: Izpraševalec na zagovoru	14
Tabela 12: Lokacija zagovora izdelka oziroma storitve	14
Tabela 13: Sestava šolske izpitne komisije za zaključni izpit	15
Tabela 14: Priprave na ocenjevanje izdelka oziroma storitve	16
Tabela 15: Uspešnost vajencev ob zaključku izobraževanja	18
Tabela 16: Zadovoljstvo z lastno usposobljenostjo za delovanje v različnih vlogah pri pripravi in izvedbi zaključnega izpita	19
Tabela 17: Eksternost pri izvedbi zagovora izdelka ali storitve	20
Tabela 18: Mnenje o dodajanju strokovne teorije v izpitni katalog ter mnenje o samostojnem izpitnem katalogu za vajeniško obliko	21
Tabela 19: Dodatna podpora ali zahteve za mentorje pri zaključnem izpitu, ki prihajajo iz podjetji ...	21
Tabela 20: Primerjava izvedbe izdelkov oziroma storitev v šolski in vajeniški obliki	22
Tabela 21: Spremembe pri izvedbi zaključnih izpitov zaradi COVID-19	23

UPORABLJENE KRATICE

NIV – Načrt izvajanja vajeništva

PUD – praktično usposabljanje pri delodajalcu

ZI – zaključni izpit

1 METODOLOGIJA

1.1 Osnovna raziskovalna metoda

Evalvacijo smo izvedli s pomočjo kvalitativnega raziskovanja, ki ga Mesec (1998) opredeli kot tisto, pri katerem osnovno izkustveno gradivo, zbrano v raziskovalnem procesu, sestavljajo besedni opisi ali pripovedi. Pri tovrstnih raziskavah ne moremo govoriti o reprezentativnem vzorčenju in statističnem posploševanju na širšo populacijo.

Ker ne bomo proučevali mnenja večjega števila oseb, da bi prišli do posplošenih ugotovitev, ampak bomo raziskovali posamezne primere, bomo izvedli pluralno študijo primera, kot vrsto kvalitativne raziskave. Pluralna študija primera je celovit opis posameznega primera (opis značilnosti primera, dogajanja) in njegova analiza. Namen študije primera je odkrivanje povezav, struktur, obrazcev interakcij in zakonitosti interakcij med sodelujočimi, ocenitev uspešnosti dela ali napredka v razvoju (prav tam).

1.2 Proučevana populacija

V raziskavo so bili vključeni predstavniki vseh petih šol, ki so v šolskem letu 2017/18 začele izvajati vajeniško obliko izobraževanja in so imele v šolskem letu 2019/20 vaje vpisane v 3. letnik izobraževanja. Dve šoli izvajata program Oblikovalec kovin – orodjar (Strokovni izobraževalni center Ljubljana, Šolski center Škofja Loka - Srednja šola za strojništvo), dve izobraževalni program Gastronomske in hotelske storitve (Srednja šola Izola, Srednja šola za gostinstvo in turizem Radenci) in ena izobraževalni program Mizar (Šolski center Novo Mesto - Srednja gradbena, lesarska in vzgojiteljska šola).

V intervjuju so skupno sodelovali:

- ~ 4 ravnateljice in 1 pomočnik ravnateljice,
- ~ 4 organizatorji praktičnega usposabljanja z delom (v nadaljevanju: organizator PUD) in
- ~ 4 učitelji strokovnih modulov (v nadaljevanju: učitelj).

1.3 Postopek zbiranja podatkov in instrument

V raziskavi smo uporabili tehniko delno strukturiranega intervjuja, kar pomeni, da smo vnaprej oblikovali vprašanja, ki smo jih pred intervjujem posredovali intervjuvancem. Delno strukturiran intervju je vseboval 23 odprtih vprašanj (Priloga 1 – Protokol za delno strukturiran intervju s predstavniki šol).

Intervjuje s šolami smo opravili za namen dveh evalvacijskih poročil, zato smo vprašanja razdelili v 2 sklopa:

1. zaključni izpit (v nadaljevanju ZI)¹
2. pogled na vajeništvo v celoti.

V tem poročilu obravnavamo le vprašanja navezujoč se na zaključne izpite.

Kljub temu, da je zaključni izpit sestavljen iz dveh delov (izpit iz slovenskega jezika in izdelka oziroma storitve z zagovorom), smo se v evalvaciji posvetili le izdelku oziroma storitvi z zagovorom. Kadar uporabljamo besedno zvezo zaključni izpit slednje izhaja iz terminologije (npr. mentor pri zaključnem izpitu).

Preostali del vprašanj o pogledu na vajeništvo v celoti je vključen v zaključno evalvacijsko poročilo o pilotnem uvajanju vajeništva.

Intervjuje smo izvajali ustno v obdobju od 19. do 30. junija 2020, in sicer tako, da smo sodelavci CPI-ja ali obiskali šole ali pa pogovor izvedli preko spletne avdio-video povezave. Pogovore smo snemali in jih po zapisu odgovorov na vprašanja izbrisali.

Vprašanja, vezana na zaključni izpit, smo razdelili na 4 vsebinske sklope glede na področja evalvacije:

1. Organizacija zaključnega izpita

- 1) *Kako ste na šoli pripravili šolska pravila za izvajanje zaključnega izpita v vajeniški obliki?*
- 2) *Kako je načrtovanje in izvedba zaključnega izpita vključena v načrt izvajanja vajeništva (v nadaljevanju NIV)²?*
- 3) *Kako ste se dogovorili z delodajalci glede izvedbe zaključnih izpitov in njihovega sodelovanja?*
- 4) *Ali in kako ste glede zaključnih izpitov sodelovali s pristojno zbornico?*
- 5) *Kako je potekala priprava seznama tem za izdelek oziroma storitev?*
- 6) *Kako ste določili mentorje³ pri zaključnem izpitu oziroma somentorje pri zaključnem izpitu za posamezne teme?*
- 7) *Ali ste mentorje pri zaključnem izpitu in somentorje pri zaključnem izpitu, ki so bili iz podjetij, dodatno (poleg CPI) pripravljali ali usposabljali in kako?*

2. Izdelek oziroma storitev

- 8) *Kako in kje so potekale priprave na vajenčevo izvedbo izdelka oziroma storitve?*
- 9) *Kako je potekalo spremljanje (podpora, mentoriranje, podajanje povratnih informacij) vajencev s strani mentorja pri zaključnem izpitu in somentorja pri zaključnem izpitu med izvedbo izdelka oziroma storitve?*
- 10) *Ali so vajenci izdelek oziroma storitev opravljali individualno, v paru ali skupinsko?*
- 11) *Ali so bile potrebne in če da, kakšne so bile prilagoditve opravljanja izdelka oziroma storitve za dijake s posebnimi potrebami?*

¹ Zaradi kompleksne terminologije, kratico ZI za termin zaključni izpit uporabljamo zgolj v tabelah.

² Zaradi kompleksne terminologije, kratico NIV za termin načrt izvajanja vajeništva uporabljamo zgolj v tabelah.

³ V evalvaciji zaključevanja vajeniške oblike izobraževanja, se pojavljata dve vrsti mentorjev. Zato, za razliko od terminološke rešitve v tretjem poročilu, v delnih poročilih s področja zaključevanja vajeniške oblike izobraževanja, uporabljamo sledečo terminologijo:

Termin **mentor v podjetju** uporabljamo za osebe, zaposlene v podjetjih, ki so bili mentorji vajencem tekom izvajanja vajeniške oblike izobraževanja.

Vajencu šola v fazi priprave na izvedbo izdelka oziroma storitve z zagovorom, kot dela zaključnega izpita, tj. s *sklepom o odobritvi teme in mentorja* določi **mentorja pri zaključnem izpitu**, lahko pa tudi **somentorja pri zaključnem izpitu**. Posamezno od omenjenih dveh vlog lahko prevzame oseba, ki je sicer vajenčev mentor v podjetju, učitelj ali organizator PUD.

- 12) *Kdo je bil v vlogi izpraševalca na zagovoru izdelka oziroma storitve?*
- 13) *Kako je bila sestavljena šolska izpitna komisija za zaključni izpit?*
- 14) *Kje je potekal zagovor izdelka oziroma storitve?*
- 15) *Kako ste se pripravili na ocenjevanje izdelka oziroma storitve ter zagovora?*

3. Uspešnost vajencev na zaključnem izpitu

- 16) *Podatki:*
  - a. *število vajencev, ki so bili v š. l. 2019/2020 vpisani v 3. letnik programa,*
  - b. *število vajencev, ki so uspešno zaključili 3. letnik programa,*
  - c. *število vajencev, ki so pristopili k zagovoru izdelka oziroma storitve v spomladanskem roku,*
  - d. *število vajencev, ki so uspešno opravili zaključni izpit v celoti v spomladanskem roku.*
- 17) *Če beležite osip vajencev v 3. letniku, kakšni so bili razlogi zanj?*
- 18) *Če so bili vajenci neuspešni na zaključnem izpitu, kakšni so bili razlogi za njihovo neuspešnost (posebej, če so bili neuspešni pri izvedbi izdelka oziroma storitve zaključnega izpita)?*

4. Izzivi razvoja zaključnega izpita

- 19) *Kako ste zadovoljni z lastno usposobljenost za delovanje v različnih vlogah pri pripravi in izvedbi zaključnega izpita?*
- 20) *Ali bi bilo treba zagotoviti dodatno podporo ali zahteve za mentorje pri zaključnem izpitu in somentorje pri zaključnem izpitu, ki prihajajo iz podjetji?*
- 21) *Kaj menite o eksterni izvedbi zagovora izdelka oziroma storitve pri zaključnem izpitu (izpitna komisija sestavljena iz oseb, ki vajenca niso izobraževali in usposabljali)?*
- 22) *Ali menite, da bi bilo treba spremeniti izpitni katalog za izdelek oziroma storitev na zaključnem izpitu v programih srednjega poklicnega izobraževanja in sicer tako, da bi se preverjalo tudi strokovno teorijo? Ali menite, da bi morali za vajeniško obliko oblikovati poseben izpitni katalog?*
- 23) *Če primerjate izvedbo izdelkov oziroma storitev za posamezni izobraževalni program v šolski in vajeniški obliki, kaj opazate?*

Dodatno vprašanje:

- 24) *Ali je zaradi epidemije COVID-19 na vaši šoli prišlo do sprememb ali prilagoditev pri izvedbi zaključnih izpitov vajencev (izdelek oziroma storitev) glede na načrtovano? Do kakšnih sprememb je prišlo in kako ste se nanje odzvali?*

Odgovore na vprašanje glede sprememb pri zaključnem izpitu zaradi COVID-19 smo prikazali pri posameznem vprašanju, glede na vsebino. Povzetek sprememb zaradi COVID-19 predstavljamo na koncu predstavitve rezultatov in interpretacije.

1.4 Opis postopka obdelave podatkov

Osnovno empirično gradivo – zapise odgovorov na vprašanja – smo najprej uredili. Nato smo posamezne odgovore razčlenili, da smo dobili enote kodiranja. Enotam kodiranja smo pripisali temeljne pojme oziroma kode. V nadaljevanju smo iz množice pojmov izbrali tiste, ki so relevantni za našo raziskavo in jih združili v kategorije. Kategorije smo primerjali med seboj in jih razporedili v domnevne odnose, na podlagi česar smo oblikovali končne interpretacije. Odgovore smo v

posameznih primerih razvrstili v več kategorij, zato število odgovorov v nekaterih tabelah ni enako številu šol, ki so odgovarjale na vprašanja.

Odgovori na vprašanja, v obliki tipičnih kategorij odgovorov, so prikazani tabelarično. V tabelah, posamezne šole zaradi zagotavljanja anonimnosti niso poimenovane, ampak so označene številčno (1, 2, 3, 4, 5). V tabelah številka šole prikazuje odgovore, ki so jih na tej šoli podali.

Intervjuje smo opravili skupinsko, kar pomeni, da je pri posamezni šoli odgovarjalo več oseb. Njihovi odgovori so združeni skupni odgovor posamezne šole. V Tabelah 11 in 16 zaradi lažjega razumevanja odgovore prikazujemo kot število vajencev, a interpretacija se nanaša na šole.

2 REZULTATI IN INTERPRETACIJA

V tem poglavju predstavljamo rezultate z interpretacijo glede načrtovanja in izpeljave zaključnih izpitov natančneje torej izdelave izdelka oziroma storitve z zagovorom v vajeniški obliki srednjega poklicnega izobraževanja. Rezultate smo v skladu s področji evalvacije razdelili na štiri poglavja:

1. Organizacija zaključnega izpita
2. Izdelek oziroma storitev
3. Uspešnost vajencev na zaključnem izpitu
4. Izzivi razvoja zaključnega izpita

2.1 Organizacija zaključnega izpita

2.1.1 Priprava zaključnega izpita

Prvi sklop vprašanj se nanaša na organizacijo zaključnega izpita. V okviru prvega področja evalvacije nas je zanimalo, kako je potekala priprava zaključnega izpita. Pri tem raziskovalnem vprašanju smo zbrali odgovore na naslednja vprašanja:

- ~ Kako ste na šoli pripravili šolska pravila za izvajanje zaključnega izpita v vajeniški obliki?
- ~ Kako je načrtovanje in izvedba zaključnega izpita vključena v načrt izvajanja vajeništva?
- ~ Kako ste se dogovorili z delodajalci glede izvedbe zaključnih izpitov in njihovega sodelovanja?
- ~ Ali in kako ste glede zaključnih izpitov sodelovali s pristojno zbornico?

Sprva smo šole povprašali, kako so pripravili pravila za izvajanje zaključnega izpita v vajeniški obliki. Odgovore smo združili v dve kategoriji, razvidni v spodnji tabeli (Tabela 1).

Na štirih šolah niso posebej pripravljali šolskih pravil za zaključne izpite, saj menijo, da:

- *»Ni bilo potrebe po pripravi posebnih pravil za izvajanje zaključnega izpita za vajeništvo. Izobraževanje (šolska oblika, vajeniška oblika) je tako ali tako enako v smislu zahtev, tako, da posebna pravila niso potrebna.«*

Tabela 1: Šolska pravila za izvajanje zaključnega izpita

Vprašanje	Kategorija	Šola					Skupaj
		1	2	3	4	5	
1.	Šolska pravila za izvajanje ZI v vajeniški obliki izobraževanja so enaka tem v šolski obliki.	1	1	1	1		4
	Dopolnili so obstoječa pravila za izvajanje ZI, tako da ustrezajo tudi vajeniški obliki.					1	1

Na eni šoli so odgovorili, da so sicer ohranili pravila za zaključne izpite, ki so namenjena šolski obliki, vendar z manjšimi dopolnitvami:

➤ »Da se zaključni izpit izvaja pri delodajalcu, dodani so somentorji pri zaključnem izpitu s šole.«

Šole smo vprašali, kako je načrtovanje zaključnega izpita vključeno v načrt izvajanja vajeništva (v nadaljevanju NIV). Kot je razvidno iz tabele spodaj (Tabela 2) so odgovori med šolami dokaj raznoliki.

Tabela 2: Vključenost načrtovanja zaključnega izpita v načrt izvajanja vajeništva

Vprašanje	Kategorija	Šola					Skupaj
		1	2	3	4	5	
2.	V NIV so vključili: načrtovanje in izvedba ZI je enaka za vajeniško in šolsko obliko.	1					1
	V NIV so vključili: podatke o ZI.		1				1
	V NIV so vključili: termin izvajanja ZI, opis sestavljenosti ZI, pravne podlage.			1			1
	V NIV so vključili: termin ZI, ostale elemente bodo še dodali.				1		1
	Za ZI so pripravili vso potrebno dokumentacijo (npr.: šolska pravila, sklepi o izbrani temi in mentorju pri zaključnem izpitu), ne vedo pa točno, kaj je treba vključiti v NIV.					1	1

Videti je, da so šole vključile nekatere podatke o zaključnem izpitu v načrt izvajanja vajeništva, kot na primer: termin, sestavljenost zaključnega izpita, pravne podlage ipd. Vendar ni povsem jasno, kaj v povezavi z zaključnim izpitom, je v načrt izvajanja vajeništva treba vključiti. Ena od šol je poudarila, da zbirajo celotno dokumentacijo o zaključnem izpitu na šoli, saj jo po izkušnjah potrebujejo v primerih, ko bivši dijaki potrebujejo dodatne informacije o izobrazbi, na primer za zaposlitev v tujini.

Priporočila za načrtovanje in izvedbo zaključnega izpita iz izdelka oziroma storitve z zagovorom v programih srednjega poklicnega izobraževanja v vajeniški obliki (2019; v nadaljevanju Priporočila) ne vsebujejo usmeritev glede vključenosti načrtovanja zaključnega izpita v načrtu izvajanja vajeništva. Medtem ko je v Metodologiji načrta izvajanja vajeništva (Kranjc in Leban, 2018) na osnovi 11. člena Zakona o vajeništvu (2017) opredeljeno, da je eno od poglavij načrta izvajanja vajeništva, tudi Način sodelovanja pri izvajanju zaključnega izpita.

Nadalje so predstavniki šol odgovarjali na vprašanje, kako so se dogovorili z delodajalci glede izvedbe zaključnega izpita (Tabela 3).

Tabela 3: Dogovori z delodajalci glede izvedbe zaključnih izpitov

Vprašanje	Kategorija	Šola					Skupaj
		1	2	3	4	5	
3.	Z delodajalci so ves čas dobro sodelovali.	1	1	1	1	1	5

Vprašanje	Kategorija	Šola					Skupaj
		1	2	3	4	5	
	Dogovarjali so se individualno (obiski podjetji ali telefonsko)	1		1	1		3
	Dogovarjali so se na skupnih srečanjih (uvodna predstavitev)		1	1		1	3
	Dogovorili so se glede priprav izdelka oziroma storitve in zagovora (npr. teme, časovni okvir, mentorstvo in somentorstvo, ocenjevalni list, lokacija, skupinsko izvajanje, sestava komisije, izpitni katalog).	1	1	1	1	1	5
	Dogovorili so se glede priprav izdelka oziroma storitve in zagovora, vendar tega nismo mogli izpeljat zaradi COVID-19.		1	1			2

Na vseh šolah poudarjajo, da so z delodajalci dobro sodelovali. Pri načrtovanju priprav na in same izdelave izdelka oziroma storitve ter zagovora, so se večinoma z njimi dogovorili glede tem, časovnih okvirjev, ocenjevanja in drugih elementov povezanih z zaključnim izpitom. Vendar na dveh šolah od petih, teh načrtov niso uspeli uresničiti. Zaradi COVID-19 so delodajalci morali zapreti svoje poslovalnice in tako se je sodelovanje v obdobju, ko bi potekale aktivnosti v povezavi z zaključnim izpitom, prekinilo. Srečanja z delodajalci oziroma dogovori so potekali individualno ali skupinsko (po tri šole), na eni šoli so uporabili oba načina. Skupinska srečanja so bila praviloma uvodna srečanja na temo zaključnih izpitov. Individualni stiki z delodajalci so potekali v obliki obiskov v podjetjih ali pa kot telefonski pogovor, vsebinsko pa so to bile ali predstavitve poteka zaključnih izpitov v celoti ali pa reševanje konkretnih odprtih vprašanj.

Naslednje vprašanje v tem sklopu se nanaša na sodelovanje s pristojno zbornico glede zaključnih izpitov. V Priporočilih za načrtovanje in izvedbo zaključnega izpita iz izdelka oziroma storitve z zagovorom v programih srednjega poklicnega izobraževanja v vajeniški obliki (Mali in Zupan, 2019) je zapisano:

- *»Šolska komisija za zaključni izpit za kandidate, ki so vključeni v vajeniško obliko izobraževanja, je posebno pozornost posvetila določanju kraja opravljanja izdelka oziroma storitve. Pri tem je sodelovala z zbornico in delodajalci.«*

Drugih priporočil glede sodelovanja z zbornico ni opredeljenih. Iz spodnjih odgovorov (Tabela 4) je razvidno, da so šole različno sodelovale z zbornicami. Nekatere so jih v zaključne izpite vključile bolj aktivno, druge manj.

Tabela 4: Sodelovanje z zbornico glede zaključnih izpitov

Vprašanje	Kategorija	Šola					Skupaj
		1	2	3	4	5	
4.	Načrtovano je bilo, da bodo predstavniki zbornice prisotni na ZI, kot t. i. četrti član komisije.	1	1	1	1	1	5

Vprašanje	Kategorija	Šola					Skupaj
		1	2	3	4	5	
	Zbornico so obvestili o časovnih okvirjih ZI ter o organiziranosti izpeljave izdelka oziroma storitve z zagovorom.	1			1	1	3
	Predstavniki zbornice so bili prisotni na zaključnem izpitu, kot t. i. četrti član komisije.	1			1	1	3
	Z zbornico glede ZI niso posebej sodelovali.		1	1			2

Vse šole so načrtovale, da bodo predstavniki zbornic t. i. četrti člani šolskih izpitnih komisij za zaključni izpit. Zaradi COVID-19 dve šoli teh načrtov nista mogli realizirati. Tri šole so zbornico obvestila o časovnih okvirjih zaključnega izpita in o organiziranosti izpeljave izdelka oziroma storitve z zagovorom. Dve šoli glede zaključnega izpita z zbornico nista posebej sodelovali.

So pa nekatere šole poudarile, da sodelujejo z zbornicama na drugih področjih (npr. promocija vajeništva in podobno).

2.1.2 Izbor tem za izdelek oziroma storitev

V tem segmentu smo obravnavali raziskovalno vprašanje, ki se nanaša na izbor tem za izdelek oziroma storitev. Vprašanje za šole se je glasilo:

~ Kako je potekala priprava seznama tem za izdelek oziroma storitev?

Odgovori na to vprašanje so prikazani v Tabeli 5.

Tabela 5: Priprava seznama tem za izdelek ali storitev

Vprašanje	Kategorija	Šola					Skupaj
		1	2	3	4	5	
5.	Šola ima svoj nabor tem za zaključne izpite.	1	1				2
	Vajenci so tudi sami predlagali teme.	1	1				2
	Šola in podjetja so skupaj oblikovali teme, ki so bile prilagojene specifikam podjetja.		1	1			2
	Mentorji in vajenci so skupaj izbrali teme.	1			1	1	3
	Šola, mentor in vajenec so skupaj uskladili teme.	1					
	Teme so bile na zahtevnem nivoju.	1				1	2

Dve šoli sta povedali, da imajo nabor tem za zaključne izpite pripravljen in sta le tega predstavili vajencem oziroma delodajalcem, kot osnovo za nove predloge in dogovore o izboru tem. Na dveh šolah so povedali, da so teme predlagali tudi vajenci sami. Odločitev glede izbire tem je bila v dveh primerih sprejeta v sodelovanju med šolo in podjetjem, na treh šolah pa so se za teme odločili vajenci

in mentorji skupaj. Predstavniki dveh šol so izpostavili, da so bile izbrane teme na zahtevnem nivoju. Zanimivosti, ki so ji ob tem povedali so naslednje:

- *»Vajenci so od mentorjev dobili idejno skico s tehničnim opisom, kar je bila podlaga za izdajo sklepov.«*
- *»Po koncu zaključnega izpita smo izdelke razstavili v prostorih območne obrtne zbornice.«*
- *»Izdelki vajencev so bili realni. Realni v smislu, da so jih delali direktno za trg, ne samo za zaključni izpit in so imeli veliko tržno vrednost.«*
- *»Namen izbire teme je bil, da so vajenci prispevali k podjetju.«*
- *»Pomembno je, da damo mentorjem v podjetjih in vajencem pri tem proste roke. Izdelki so večinoma del proizvodnje. Mentorji v podjetjih in vajenci so izbrali teme, ki so bile v skladu s proizvodnim programom v podjetju. Mentorjem zaupamo. Naš moto je bil »Iz podjetja za podjetje«. Dijaki najprej (v 2. letniku) vpišejo splošno temo, ker se najprej še ne ve (za naslednji januar), kaj se bo v podjetju dejansko proizvajalo, potem pa se tema konkretizira v novembru. Na ta način so koristi obojestranske, gre za realen izdelek. Izdelki so letos bili res vrhunski (imeli so tudi visoko tržno vrednost). Tudi dijaki so bili zelo zadovoljni z zaključno nalogo, da je bilo veliko faz dela, ki so se jih učili, v to nalogo vključenih. Zadovoljni so bili, da je bila naloga kompleksna in to, da so jim delodajalci dali izziv, da so mogli sami iskati rešitve tudi s pomočjo sodelavcev.«*
- *»Podjetje, ki je imelo dva vajenca, ki sta delala nalogo v paru, sta imela nalogo izdelati reklamni izdelek za podjetje. Prvi predlog so jima zavrnila in morala sta podati novega. S tem sta imela izkušnjo realnega dela. A, na koncu so prišli do končnega izdelka, ki je bil financiran in uporabljen.«*
- *»Postavili smo nekaj pogojev, predvsem pri materialu, z namenom da bo v skladu s programom.«*
- *»Smo pričakovali, da bodo v podjetjih, kjer niso pokrili vseh vsebin, tudi izdelki bolj skromni, a so nas pozitivno presenetili, saj so bili izdelki dovolj zahtevni.«*
- *»Imeli smo situacijo, ko je bil izdelek v bistvu polizdelek, ki ga drugo podjetje v istem kraju nato uporabi. V tem primeru smo zahtevali, da predstavijo končni izdelek. Ni bilo težav, so tako naredili.«*
- *»Resni vajenci o temi zaključnega izpita razmišljajo že takoj po vmesnem preizkusu. K temu jih spodbujajo tudi mentorji v podjetjih. Zato smo prve predloge za teme sprejemali že v 2. letniku, čeprav to odstopa od navodil CPI-ja, da naj bi se vse v zvezi z zaključnim izpitom dogajalo šele v 3. letniku. Po urniku so vajenci odšli na PUD že takoj v začetku šolskega leta, zato smo dokumentacijo za zaključni izpit pripravljali že prej. Teme so bile določene že novembra.«*

2.1.3 Izbor mentorjev pri zaključnem izpitu in somentorjev pri zaključnem izpitu

V tem segmentu smo obravnavali raziskovalno vprašanje, ki se nanaša na izbor in pripravo mentorjev pri zaključnem izpitu in somentorjev pri zaključnem izpitu. Pri tem raziskovalnem vprašanju smo zbrali odgovore na naslednji vprašanji:

- ~ Kako ste določili mentorje pri zaključnem izpitu oziroma somentorje pri zaključnem izpitu za posamezne teme?
- ~ Ali ste mentorje pri zaključnem izpitu in somentorje pri zaključnem izpitu, ki so bili iz podjetij, dodatno (poleg CPI) pripravljali ali usposabljali in kako?

Spodnja tabela (Tabela 6) prikazuje odgovore na vprašanje, kako so določili mentorje pri zaključnem izpitu in somentorje pri zaključnem izpitu za posamezne teme.

Tabela 6: Določitev mentorjev pri zaključnem izpitu in somentorjev pri zaključnem izpitu

Vprašanje	Kategorija	Šola					Skupaj
		1	2	3	4	5	
6.	Načrtovano je bilo, da bo mentor pri zaključnem izpitu vaječev mentor iz podjetja, somentor pri zaključnem izpitu pa učitelj strokovnega modula ali organizator PUD.	1	1	1	1	1	5
	Mentor pri zaključnem izpitu je bil vaječev mentor iz podjetja, somentor pri zaključnem izpitu je bil organizator PUD ali učitelj strokovnega modula.	1			1	1	3
	Mentor pri zaključnem izpitu in somentor pri zaključnem izpitu sta bila učitelj strokovnega modula ali organizator PUD.		1	1			2

Na vseh petih šolah so načrtovali delo tako, da bi mentorstvo pri zaključnem izpitu prevzel mentor iz podjetja, somentorstvo pri zaključnem izpitu pa predstavnik šole, učitelj strokovnega modula ali organizator PUD. Na treh šolah so uspeli tak načrt realizirati. Na dveh šolah pa zaradi COVID-19, mentorji iz podjetji niso sodelovali, tako da so imeli vajenci mentorja pri zaključnem izpitu iz šole.

Zanimalo nas je ali so mentorje pri zaključnem izpitu, ki so bili iz podjetij, dodatno usposabljali. Odgovori na vprašanja so prikazani v tabeli spodaj (Tabela 7).

Tabela 7: Dodatno usposabljanje mentorjev pri zaključnem izpitu, ki so bili sicer v vlogi mentorjev na PUD.

Vprašanje	Kategorija	Šola					Skupaj
		1	2	3	4	5	
7.	Sodelovali so individualno s podjetji (npr. organizator PUD, tematski sestanki, obvestili so jih o pravilniku).	1	1	1	1	1	4
	Za mentorje pri zaključnem izpitu so pripravili povzetke.					1	1
	Načrtovali so usposabljanje, vendar mentorji pri zaključnem izpitu niso imeli časa.			1			1

Vse šole so odgovorile, da so s podjetji ves čas sodelovale glede zaključnih izpitov, in sicer večinoma individualno in/ali so imeli tematske sestanke za skupine mentorjev iz podjetji. Ena od šol dodaja, da so bili individualni obiski veliko redkejši, kot bi si jih želeli, saj te delovne naloge ni v normativih.

Ena šola je za mentorje pri zaključnem izpitu pripravila povzetke o poteku zaključnega izpita.

Na drugi šoli so načrtovali posebno usposabljanje za mentorje pri zaključnem izpitu, vendar tega potem niso izpeljali, saj z udeleženci (pred epidemijo COVID-19) niso uspeli najti ustreznega termina.

2.2 Izdelek oziroma storitev

2.2.1 Priprava in izvedba izdelka oziroma storitve

V tem delu smo predstavnike šol spraševali, kako je potekala priprava in izvedba izdelkov oziroma storitev. Pri tem raziskovalnem vprašanju smo analizirali odgovore na naslednja vprašanja:

- ~ Kako in kje so potekale priprave na vajenčevo izvedbo izdelka oziroma storitve?
- ~ Kako je potekalo spremljanje (podpora, mentoriranje, podajanje povratnih informacij) vajencev s strani mentorja pri zaključnem izpitu in somentorja pri zaključnem izpitu med izvedbo izdelka oziroma storitve?
- ~ Ali so vajenci izdelek oziroma storitev opravljali individualno, v paru ali skupinsko?
- ~ Ali so bile potrebne in če da, kakšne so bile prilagoditve opravljanja izdelka oziroma storitve za dijake s posebnimi potrebami?

V spodnji tabeli (Tabela 9) so prikazani odgovori predstavnikov šol glede tega, kako in kje so potekale priprave na vajenčev izdelek oziroma storitev.

Tabela 8: Način in lokacija vajenčeve priprave na izdelavo izdelka oziroma storitve

Vprašanje	Kategorija	Šola					Skupaj
		1	2	3	4	5	
8.	V podjetju.					1	1
	Deloma v podjetju, deloma v šoli.	1			1		2
	Zaradi COVID 19 so priprave potekale na daljavo.		1	1			2

Na dveh šolah so priprave potekale deloma v šoli in deloma v podjetju. Na eni od teh šol so odgovorili, da so priprave potekale:

- *»... v podjetjih individualno, v šoli pa skupinsko na razrednih urah.«*

Obenem na tej šoli povedo, da v času zaprtja šol in podjetji spomladi 2020 zaradi COVID-19 z vajenci niso delali na daljavo, v skladu z usmeritvami zbornice. Na drugi od teh dveh šol pa so komentirali:

- *»Navodila jim je dal učitelj na šoli pri pouku. Načrtovali smo nekaj praktičnega pouka v šoli, ker vemo, da vsi delodajalci ne morejo pokriti vse strokovne vsebine. To se nam je pokazalo kot dobra praksa. Že pri praktičnem pouku so delali naloge podobne izdelkom za zaključni izpit. Izdelki so nastajali v podjetjih od 18. do 29. maja (zaradi COVID-19), nato so jih prinesli na šolo, kjer je bil zagovor.«*

Na eni šoli je priprava izdelka oziroma storitve potekala samo v podjetju, pri čemer so poudarili, da so pričeli s pripravami na zaključni izpit že takoj po vmesnem preizkusu. Hkrati pa je ta šola zaključila s praktičnim usposabljanjem z delom pred začetkom epidemije COVID-19.

Predstavniki dveh šol so odgovorili, da je zaradi COVID-19 in posledično zaprtja vseh podjetij, kjer so bili njihovi vajenci na usposabljanju, priprave šola izpeljala na daljavo in samostojno (s pomočjo video

komunikacije in raznih gradiv). Predstavljamo primer ene od teh dveh šol, ki je opisala, kako so načrtovali pripravo na zaključni izpit pred COVID-19 in kako je bila potem dejansko izpeljana:

- *»Sklep je vseboval tudi navodila za pripravo seminarske naloge, ki so bila za obe skupini enaka. Mentorji iz podjetji, ki so bili v vlogi mentorjev pri zaključnem izpitu, so podpisani pod navodila, a smo jim na šoli pri pripravi navodil pomagali. 17. februarja smo imeli sestanek z vajenci na šoli in smo jim vse razložili, tudi kako je dogovorjeno z mentorji pri zaključnem izpitu. Dogovorjeno je bilo, da bodo mentorji pri zaključnem izpitu posamezne skupine vajencev sodelovali med seboj ter da bodo naredili tudi manjši preizkus pred zaključnim izpitom na delovnem mestu (v smislu preverjanja). Za vsako vprašanje smo jim učitelji bili na voljo. Mišljeno je bilo tudi, da bi učitelj šel k delodajalcu, ko bi vajenec opravljal določeno nalogo v povezavi z zaključnim izpitom. To je bilo pred COVID-19. Zaradi COVID-19 pa so priprave potekale v obliki pouka na daljavo. Znotraj ene teme oziroma skupine so si vajenci posamezne faze izvedbe razdelili tako za seminarski del kot za sam izdelek oziroma storitev.«*

V tabeli spodaj (Tabela 9) se nahajajo odgovori na vprašanje, kako je potekalo spremljanje (podpora, mentoriranje, podajanje povratnih informacij) vajencev s strani mentorja pri zaključnem izpitu in somentorja pri zaključnem izpitu med izvedbo izdelka oziroma storitve.

Tabela 9: Spremljanje (podpora, mentoriranje, podajanje povratnih informacij) vajencev s strani mentorja pri zaključnem izpitu in somentorja pri zaključnem izpitu med izvedbo izdelka oziroma storitve

Vprašanje	Kategorija	Šola					Skupaj
		1	2	3	4	5	
9.	Načrtovano je bilo, da bo vajence spremljal mentor pri zaključnem izpitu, ki je bil tudi mentor iz podjetja.	1	1	1	1	1	5
	Vajence je spremljal mentor pri zaključnem izpitu, ki je bil tudi mentor iz podjetja: sprotno spremljanje in obvezne konzultacije.	1				1	2
	Vajence so zaradi COVID-19 spremljali učitelji, spremljanje je potekalo na daljavo.		1	1			2
	Učitelj in organizator PUD sta bila ves čas na zvezi s podjetji in vajenci.				1		1

Vse šole so sporočile, da je bilo načrtovano, da bo vajence med izvajanjem spremljal mentor pri zaključnem izpitu, ki je bil tudi mentor iz podjetja.

Na dveh šolah so odgovorili, da je tako tudi bilo izvedeno in da je mentor iz podjetja oziroma mentor pri zaključnem izpitu z vajencem opravljal tudi obvezne konzultacije:

- *»Tri obvezne konzultacije so imeli mentorji pri zaključnem izpitu in vajenci. Konzultacije so v sklepu opredeljene kot obvezne. Mentorji pri zaključnem izpitu so pisali zapisnik konzultacij.«*

Ena od šol pojasnjuje:

- *»Somentor pri zaključnem izpitu ni imel časa, da bi obiskal vse vajence. Če podjetje aktivno sodeluje in je za vajeništvo zainteresirano, ni v tej fazi niti posebne potrebe po obiskih podjetji. Somentor pri zaključnem izpitu, torej učitelj ali organizator na PUD, se tudi ne spozna oziroma se ne more spoznati dovolj na vse posebnosti delovnih procesov v podjetjih, da bi z obiskom podjetja lahko kako pripomogel h kakovosti izdelkov oziroma storitev.«*

Na dveh šolah so se dogovorili, da je vajence ves čas spremljal učitelj ali organizator PUD, saj delodajalci med COVID-19, niso bili na voljo. To spremljanje je potekalo na daljavo:

- *»Konzultacije so bile predvidene v šoli in pri delodajalcu. Zaradi COVID-19 je potekalo tako, da so vajenci in dijaki seminarsko nalogo naredili doma, kuhali so doma, pošiljali slike učiteljem, v šoli smo nato v juniju izvedli samo zagovor, prisotna sta bila omenjena učitelja. Tiste dni, ko bi sicer bili pri delodajalcih, so doma izvajali različne naloge. 18. maja so prišli v šolo in smo z njimi izvajali priprave na zaključni izpit na isti način kot z dijaki.«*

Na eni šoli so odgovorili, da sta:

- *»... bila učitelj in organizator PUD ves čas na zvezi s podjetji in vajenci.«*

Pri naslednjem vprašanju nas je zanimalo ali so vajenci izdelke oziroma storitve izvajali individualno, v paru ali skupinsko. Odgovori v Tabeli 10 prikazujejo število vajencev za razliko od večine ostalih tabel, ki prikazujejo število šol, a interpretacija se nanaša na šole.

Tabela 10: Število vajencev, ki so izdelek oziroma storitev opravljali individualno, v paru ali skupinsko

Vprašanje	Kategorija	Šola					Skupaj	
		1	2	3	4	5	f	f %
21.	Individualno.	8	3	/	12	19	42	80,8
	V paru.	/	/	/	/	2	2	3,8
	Skupinsko.	/	/	8	/	/	8	15,4
Skupaj		8	3	8	12	21	52	100,0

Na štirih šolah so vajenci izdelke oziroma storitev opravljali individualno, od tega sta na eni šoli dva vajenca izdelek oziroma storitev izvedla v paru. Na eni šoli so vajenci izdelek oziroma storitev opravili skupinsko. Tisti, ki so izdelke ali storitev opravljali v paru ali skupinsko, so imeli pri nalogi jasno razdeljene naloge in vloge. Velika večina vajencev (80,8 %) je izdelek oziroma storitev izvedla individualno.

Šole smo vprašali ali so bile potrebne prilagoditve pri zaključnem izpitu za vajence s posebnimi potrebami. Le na eni od šol, ki je izvajala izobraževalni program Mizar, so imeli tri vajence z odločbo z opredeljenimi prilagoditvami. A so se te prilagoditve nanašale le na šolsko delo, ne pa tudi na praktično usposabljanje z delom. Vsi trije vajenci so pri zaključnem izpitu svoje izdelke oziroma storitve pripravili individualno in na enako zahtevnem nivoju kot njihovi sošolci.

2.2.2 Zagovor izdelka oziroma storitve

Sledi raziskovalno vprašanje, kjer nas je zanimalo, kako je potekal zagovor izdelka oziroma storitve. Vprašanja v tem delu so bila:

- ~ Kdo je bil v vlogi izpraševalca na zagovoru izdelka oziroma storitve?
- ~ Kako je bila sestavljena šolska izpitna komisija za zaključni izpit?
- ~ Kje je potekal zagovor zaključnega izpita?

Na vseh petih šolah je bilo načrtovano, da bo izpraševalec mentor iz podjetja. Na dveh šolah je bil nato izpraševalec učitelj strokovnih predmetov oziroma organizator PUD (spremembe zaradi COVID-19).

Tabela 11: Izpraševalec na zagovoru

Vprašanje	Kategorija	Šola					Skupaj
		1	2	3	4	5	
10.	Mentor iz podjetja je bil v vlogi mentorja pri zaključnem izpitu.	1			1	1	3
	Učitelj strokovnih predmetov oziroma organizator PUD je bil v vlogi mentorja pri zaključnem izpitu.		1	1			2

Kot zanimivost navajamo odgovor ene od šol, kjer so delodajalci predlagali, da bi bil izpraševalec somentor pri zaključnem izpitu:

- *»Mentor iz podjetja oziroma mentor pri zaključnem izpitu je bil izpraševalec. A so delodajalci pričakovali, da bo spraševal tudi somentor pri zaključnem izpitu [učitelj op.a.]. To se nam zdi zanimivo, domnevamo, da so želeli neodvisnega izpraševalca. Ni pa mogel somentor pri zaključnem izpitu, torej učitelj, iti v konkretne podrobnosti posameznega izdelka, ker ne pozna dovolj podrobno posameznih področji. Stroka se zelo hitro razvija.«*

V Tabeli 12 so prikazani odgovori na vprašanje, kje je potekal zagovor izdelka oziroma storitve.

Tabela 12: Lokacija zagovora izdelka oziroma storitve

Vprašanje	Kategorija	Šola					Skupaj
		1	2	3	4	5	
21.	Načrtovano v podjetju.		1	1		1	3
	Izvedeno v podjetju.					1	1
	Načrtovano v šoli.	1			1		2
	Izvedeno v šoli.	1	1	1	1		4

Na eni šoli so zagovor izdelka oziroma storitve opravili v podjetju, na štirih pa v šoli. Dve šoli sta izvedbo zagovora že načrtovali v šoli in tako tudi izvedli, ena od šol je načrtovala in izvedla zagovor v podjetju. Razlike pri lokaciji zagovora izdelka oziroma storitve so nastale zaradi situacije COVID-19 in sicer tako, da so (na dveh šolah) prvotno načrtovali zagovor v podjetju, izvedli pa so ga na šoli.

Na šoli, kjer so zagovore izpeljali v podjetju, so le-te opravili v mesecu februarju (torej že pred COVID 19). Na tej šoli opozarjajo, da bi na sploh želeli, da se zagovori opravijo v podjetju in da le-ti ne bi bili časovno omejeni, pri čemer imajo v mislih, da zagovori ne bi bili vezani na šolski koledar. Po šolskem koledarju so zagovori zaključnih izpitov v mesecu juniju. Na šoli menijo, da za delodajalce junij ni pravi čas za zagovore, posebej če zaradi urnika s praktičnim usposabljanjem v podjetju končajo že nekaj mesecev prej.

Predstavnike šol smo vprašali, kako je bila sestavljena šolska izpitna komisija za zaključni izpit.

Tabela 13: Sestava šolske izpitne komisije za zaključni izpit

Vprašanje	Kategorija	Šola					Skupaj
		1	2	3	4	5	
21.	<u>Načrtovana sestava:</u> mentor pri zaključnem izpitu in somentor pri zaključnem izpitu, predsednik komisije iz šole in t. i. četrti član komisije oziroma predstavnik zbornice	1	1	1	1	1	5
	<u>Izvedeno:</u> izpraševalec je bil mentor pri zaključnem izpitu, ki je bil mentor iz podjetja	1			1	1	3
	<u>Izvedeno:</u> izpraševalec je bil mentor pri zaključnem izpitu, ki je bil učitelj oz. organizator na PUD		1	1			2
	<u>Izvedeno:</u> član komisije je bil somentor pri zaključnem izpitu, ki je bil učitelj oz. organizator na PUD	1	1	1	1	1	5
	<u>Izvedeno:</u> predsednik komisije iz šole	1	1	1	1	1	5
	<u>Izvedeno:</u> t. i. četrti član komisije oziroma predstavnik zbornice	1			1	1	3

Šolske izpitne komisije za zaključni izpit so bile načrtovane enako: mentor pri zaključnem izpitu (mentor iz podjetja), somentor pri zaključnem izpitu (učitelj ali organizator PUD), predsednik komisije iz šole in t. i. četrti član oziroma predstavnik zbornice. Pri tem naj bi vlogo izpraševalca prevzeli mentorji pri zaključnem izpitu. Ena od šol dodaja:

➤ »Četrti član je bil vodja ali neka druga odgovorna oseba s strani delodajalca.«

Na dveh šolah mentorji iz podjetji niso mogli sodelovati pri zagovoru, zato so namesto njih sodelovali učitelji. Dodajamo še pojasnila teh dveh šol:

➤ »Pri zagovoru ni sodeloval mentor iz podjetja in zagovor je potekal v šoli namesto v podjetju.«

»Zaradi COVID-19 sta šolska učitelja izvedbo izdelka oziroma storitve ter zagovor izpeljala skupaj in sama. V vseh komisijah sta si vlogi predsednika in mentorja pri zaključnem izpitu izmenjala dva učitelja.«

Na teh dveh šolah tudi zaradi COVID-19 tudi na zagovoru izdelka oziroma storitve niso bili kot t. i. četrti člani prisotni predstavniki zbornic

2.2.3 Ocenjevanje izdelka oziroma storitve

Predstavnike šol smo vprašali, kako je potekalo ocenjevanje izdelka oziroma storitve. Pri tem raziskovalnem vprašanju smo analizirali odgovore na naslednje vprašanje:

~ Kako ste se pripravili na ocenjevanje izdelka oziroma storitve ter zagovora?

V tabeli spodaj (Tabela 14) si lahko ogledamo odgovore predstavnikov šol.

Tabela 14: Priprave na ocenjevanje izdelka oziroma storitve

Vprašanje	Kategorija	Šola					Skupaj
		1	2	3	4	5	
11.	Usmeritve za ocenjevanje so dogovorili na usposabljanju, ki ga je organiziral CPI.	1	1			1	3
	Pripravili so ocenjevalni list (enak kot za šolsko obliko).		1	1	1	1	4
	Ocenjevalni list, ki so ga na začetku pripravili, so zaradi COVID-19 nekoliko prilagodili.			1			1
	Priprave na ocenjevanje so potekale individualno.	1					1

Na treh šolah so usmeritve za ocenjevanje dogovorili na usposabljanju, ki ga je organiziral CPI. Na štirih šolah so pripravili ocenjevalni list, ki je enak za šolsko in vajeniško obliko. Na eni šoli so še dodali, da so ocenjevalni list, ki so ga na začetku pripravili zaradi COVID-19 nekoliko prilagodili. Ena šola je navedla, da so priprave na ocenjevanje potekale individualno v sodelovanju s posameznimi mentorji pri zaključnem izpitu. Šole dodatno pojasnjujejo:

- »Ocenjevalni list smo vajencem skupaj s celotno dokumentacijo dali že v septembru, da so vedeli, kaj jih čaka.«
- »Vajenci so zelo dobro odgovarjali, res so pokazali znanje. Očitno je bilo, da so sami naredili izdelek. S tem se je pokazalo, da je vajeništvo za ta program v tem okolju zelo zelo dobra rešitev in jo povsem podpirajo.«
- »Delali so izdelke iz tako različnih področji in kompleksno, da jih učitelji na šoli ne morejo pokriti. Učiteljem lahko samo predstavijo, ne morejo pa učitelji spraševati na zagovoru, ker premalo poznajo ožja področja dela.«
- »Uporabili smo ocenjevalni list, ki smo ga skupaj z delodajalci oblikovali na usposabljanju CPI-ja. Kasneje smo ga malce prilagodili, popravili smo razmerje med točkami posameznih elementov ocenjevanja.«

Zanimiv se nam zdi predlog, ki ga je podala ena od šol glede načina informiranja o ocenah:

- *»V podporo procesu ocenjevanja bi bil uporaben program oziroma aplikacija, kot jo imajo v Škofji Loki. Ocene, ki jih podelijo mentorji iz podjetji bi hitreje pridobili. Zdaj jih pridobiš, ker greš na obisk ali po mailu ali s skeniranjem. To je šlo prepočasi. Z enotno aplikacijo bi imeli vso dokumentacijo skupaj in vsi akterji bi imeli dostop. To bi bila lahko tudi baza informaciji, ki jih potrebuje CPI pri spremljanju izvajanja vajeništva.«*

2.3 Uspešnost vajencev na zaključnem izpitu

V tem delu bomo skupno obravnavali dva vidika uspešnosti vajencev na zaključnem izpitu.

- ~ Prvi se nanaša na podatke o uspešnosti vajencev pri zaključevanju programa:
  - število vajencev, ki so bili v š.l. 2019/2020 vpisani v 3. letnik programa,
  - število vajencev, ki so uspešno zaključili 3. letnik programa,
  - število vajencev, ki so pristopili k zagovoru izdelka oziroma storitve v spomladanskem in jesenskem roku,
  - število vajencev, ki so uspešno opravili zaključni izpit v celoti v spomladanskem in jesenskem roku.
- ~ Drugi vidik pa se nanaša na morebiten osip vajencev ter razloge zanj:
  - Če beležite osip vajencev v 3. letniku, kakšni so bili razlogi zanj?
  - Če so bili vajenci neuspešni na zaključnem izpitu, kakšni so bili razlogi za njihovo neuspešnost (posebej, če so bili neuspešni pri izvedbi izdelka oziroma storitve zaključnega izpita)?

Odgovori so kategorizirani in prikazani v Tabeli 15.

Tabela 15: Uspešnost vajencev ob zaključku izobraževanja

Vprašanje	Kategorija	Šola					Skupaj
		1	2	3	4	5	
Podatki o vajencih							
12.	Vajenci so bili v š. l. 2019/2020 vpisani v 3. letnik programa	9	3	8	12	22	54
	Vajenci so uspešno zaključili 3. letnik programa	8	3	8	12	21	52
	Vajenci so uspešno opravili izpit iz izdelka oziroma storitve na zaključnem izpitu v spomladanskem roku	8	3	8	12	21	52
	Vajenci so uspešno opravili zaključni izpit v celoti v spomladanskem roku	8	3	8	12	21	52
Razlogi za osip v 3. letniku – število vajencev							
13.	En vajenec je bil neuspešen pri matematiki in je opravil ZI v jesenskem roku.	1					1
	En vajenec ima podaljšan status zaradi zdravstvenih razlogov.					1	1
Uspešnost vajencev na zaključnem izpitu pri pripravi izdelka oziroma storitve z zagovorom – število šol							
14.	Pri izvedbi izdelka oziroma storitve z zagovorom so bili uspešni vsi vajenci, ki so k zagovoru pristopili.	1	1	1	1	1	5

Od skupaj 54 vajencev, ki so se vpisali v 3. letnik, je le-tega v času do meseca junija uspešno opravilo 52 vajencev. 2 vajenca nista opravila zaključnega izpita v spomladanskem roku. Eden vajenec je zaključni izpit uspešno opravil v jesenskem roku. Razlog, zaradi katerega drugi vajenec ni zaključil 3. letnika in zato ni pristopil k zaključnemu izpitu, je zdravstveno stanje, zato je pridobil podaljšan status. Vsi vajenci, ki so pristopil k zagovoru izdelka oziroma storitve, so bili uspešni. V šolskem letu 2019/2020 je tako bilo uspešnih 52 oziroma 98,1 % vajencev.

Ena šola dodaja:

➤ »Je bila močna generacija, 5 vajencev je dobilo spričevalo s pohvalo.«

2.4 Izzivi razvoja zaključnega izpita

V tem delu smo predstavnike šol spraševali, katere vidike zaključnega izpita bi lahko nadalje razvijali. Pri tem raziskovalnem vprašanju smo analizirali odgovore na naslednja vprašanja:

- ~ Kako ste zadovoljni z lastno usposobljenostjo za delovanje v različnih vlogah pri pripravi in izvedbi zaključnega izpita?
- ~ Ali bi bilo treba zagotoviti dodatno podporo ali zahteve za mentorje pri zaključnem izpitu, ki prihajajo iz podjetji?
- ~ Kaj menite o eksterni izvedbi zagovora izdelka oziroma storitve pri zaključnem izpitu (izpitna komisija sestavljena iz oseb, ki vajenca niso izobraževali in usposabljali)?

- ~ Ali menite, da bi bilo treba spremeniti izpitni katalog za izdelek oziroma storitev na zaključnem izpitu v programih srednjega poklicnega izobraževanja in sicer tako, da bi se preverjalo tudi strokovno teorijo? Ali menite, da bi morali za vaje posebej pripraviti izpitni katalog?
- ~ Če primerjate izvedbo izdelkov oziroma storitev za posamezni izobraževalni program v šolski in vajeniški obliki, kaj opažate?

Sprva smo predstavnike šol vprašali, kako so zadovoljni z lastno usposobljenostjo za delovanje v različnih vlogah pri pripravi in izvedbi zaključnega izpita.

Tabela 16: Zadovoljstvo z lastno usposobljenostjo za delovanje v različnih vlogah pri pripravi in izvedbi zaključnega izpita

Vprašanje	Kategorija	Šola					Skupaj
		1	2	3	4	5	
15.	Z lastno usposobljenostjo so zadovoljni.	1	1	1	1	1	5

Na vseh šolah so povedali (Tabela 16), da so z lastno usposobljenostjo za delovanje v različnih vlogah pri pripravi in izvedbi zaključnega izpita zadovoljni.

Ob tem komentirajo:

- *»PUD je dal dovolj izkušenj, iskali smo primerne delodajalce na podlagi preteklih izkušenj.«*
- *»Menimo, da delamo dobro, se znajdemo. Resno lahko računamo le sami nase. Upoštevamo zakonodajo, ji sledimo, plavamo. V poskusu ni bilo pravih informacij ob pravem času, delalo se je preveč na hitro, brez pravih konceptov, podlag.«*
- *»Vendar pa smo na začetku imeli mesečna srečanja - CPI, zbornice, pilotne šole. Potem je to zamrlo. To bi si želeli, da bi se nadaljevalo. Vsako srečanje, četudi niso isti programi, je za nas koristno. Na splošno si želimo več sodelovanja med šolami, izmenjavo izkušenj ipd. Vsaj enkrat ali dvakrat na leto, da bi se šole srečevale. Smo si pomagali tudi s tem, da smo se medsebojno poklicali ravnatelji, se kaj pomenili in podobno.«*
- *»Vabimo vas, da si pridete pogledat, kako vajeništvo pri nas poteka.«*

Naslednje vprašanje se navezuje na mnenje predstavnikov šol glede eksternosti izvedbe zagovora izdelka oziroma storitve pri zaključnem izpitu. Eksternost zaključnega izpita bi se na primer povečala, če bi bila izpitna komisija za zagovor pri zaključnem izpitu sestavljena iz oseb, ki vaje niso izobraževali in usposabljali. Odgovore predstavljamo v Tabeli 17.

Tabela 17: Eksternost pri izvedbi zagovora izdelka ali storitve

Vprašanje	Kategorija	Šola					Skupaj
		1	2	3	4	5	
16.	Eksternosti ne podpirajo, saj menijo, da ni sprejemljivo, da bi vajenca ocenjeval nekdo, ki ga ni poučeval ali usposabljal.	1	1	1	1		4
	Eksternosti ne podpirajo, saj menijo, da bi bila vprašljiva strokovnost in kompetentnost takega izpraševalca.	1			1	1	3
	Eksternosti ne podpirajo, saj menijo, da bi bil to prevelik stres za dijaka.	1	1	1			3
	Eksternosti ne podpirajo, saj menijo, da je le-ta že dosežena s četrtem članom komisije.	1		1			2
	Eksternost podpirajo, saj menijo, da bi bila to dobra povratna informacija za šolo.					1	1

Večina šol (4 šole) eksternosti ne podpira. Nenaklonjenost do eksternega izpraševalca oziroma ocenjevalca podprejo z naslednjimi razlogi:

- ~ na štirih šolah menijo, da ni sprejemljivo, da bi vajenca ocenjeval nekdo drug, ki ga ni poučeval ali usposabljal;
- ~ na treh šolah menijo, da bi bila vprašljiva strokovnost in kompetentnost takega izpraševalca;
- ~ na treh šolah menijo, da bi bil to prevelik stres za dijaka;
- ~ na dveh šolah menijo, da je eksternost že prisotna s četrtem članom komisije.

Na eni šoli so podprli idejo o eksternosti, saj menijo, da bi bila to dobra povratna informacija za šolo. So se pa tudi na tej šoli spraševali ali bi bilo mogoče zagotoviti kompetentnega eksternega izpraševalca (ali več njih). Posebej pri vajencih se je namreč izkazalo, da se pri izdelkih pojavljajo specifične, ki so povezane z dejavnostjo konkretnega podjetja. Te pa je pri ocenjevanju nujno treba upoštevati.

Šole smo vprašali, če bi bilo treba spremeniti izpitni katalog za izdelek oziroma storitev na zaključnem izpitu v programih srednjega poklicnega izobraževanja in sicer tako, da bi se na zagovoru preverjalo tudi strokovno teorijo ter ali bi morali pripraviti za vajeniško obliko svoj izpitni katalog (Tabela 18).

Tabela 18: Mnenje o dodajanju strokovne teorije v izpitni katalog ter mnenje o samostojnem izpitnem katalogu za vajeniško obliko

Vprašanje	Kategorija	Šola					Skupaj
		1	2	3	4	5	
17.	Ne, strokovne teorije ni treba dodatno vključevati v izpitni katalog.	1	1	1		1	4
	Ne, vajeniška oblika ne potrebuje svojega izpitnega kataloga.	1	1	1		1	4
	Da, lahko bi v izpitni katalog dodali strokovno teorijo, vendar za obe obliki (šolsko in vajeniško) izobraževanja.				1		1
	Da, za vajeniško obliko bi potrebovali svoj izpitni katalog.				1		1

Na štirih šolah menijo, da strokovne teorije ni treba dodatno vključevati v izpitni katalog in da za vajeniško obliko ne potrebujejo drugačnega kataloga kot je ta za šolsko obliko srednjega poklicnega izobraževanja.

Predstavniki ene šole so mnenja, da bi bila strokovna teorija dobrodošla v izpitnem katalogu tako za vajeniško kot za šolsko obliko izobraževanja. Opazili so namreč pomanjkanje znanja strokovne teorije. Predlagajo razširitev s strokovno teorijo, vendar le (!) na osnovni ravni v smislu nekaj osnovnih vprašanj iz strokovne teorije. Prav tako na tej isti šoli menijo, da bi za vajeniško obliko lahko imeli svoj katalog:

- *»... lahko bi bil tudi eden dokument, vendar v nekem določenem delu ločen za vajeniško in šolsko obliko. V katalog bi dodali, da je izpraševalec na zaključnem izpitu mentor iz podjetja, da izdelek delajo pri delodajalcih, da mora biti izdelek prilagojen delovnim procesom v podjetju oziroma njihovi filozofiji ter določili obseg ciljev v katalogu praktičnega usposabljanja, ki jih morajo doseči.«*

Naslednje vprašanje se nanaša na dodatno podporo ali zahteve za mentorje pri zaključnem izpitu, ki prihajajo iz podjetji (Tabela 19).

Tabela 19: Dodatna podpora ali zahteve za mentorje pri zaključnem izpitu, ki prihajajo iz podjetji

Vprašanje	Kategorija	Šola					Skupaj
		1	2	3	4	5	
18.	Ne, ni potrebno.	1			1		2
	Da, mentorji pri zaključnem izpitu bi potrebovali več pedagoškega znanja.		1	1			2
	Da, potrebovali bi več podpore in usposabljanj s strani drugih institucij.					1	1

Na dveh šolah menijo, da mentorji pri zaključnih izpitih ne potrebujejo dodatne podpore za izvedbo zaključnih izpitov, na treh šolah pa, da bi podporo in usposabljanja potrebovali. Dve šoli izmed omenjenih treh menita, da bi potrebovali več pedagoškega znanja, pri tem gre za komentar, ki se ne

tiče le zaključnih izpitov temveč širše, celotnega procesa usposabljanja. Na eni od teh treh šol menijo, da bi morale druge institucije bolj podpirati in usposabljati mentorje pri zaključnem izpitu.

Ob tem šole povedo sledeče:

- *»Pomembno je, da mentor iz podjetja razume, zakaj je potrebna vsa ta dokumentacija za izvedbo programa in za zaključni izpit.«*
- *»K sreči smo v začetku leta in nato še enkrat v decembru torej pred COVID-19 vsakemu mentorju pri zaključnem izpitu (tj. mentorju iz podjetja) vse posebej natančno razložili. Smo se bali, da bo slabše potekalo, a so delodajalci razumeli svojo vlogo in je zaključni izpit potekal kot je treba. Zaključni izpit (zagovori so potekali na šoli) so vzeli tudi kot reklamo za podjetje in kot tekmovanje med podjetji.«*
- *»Pojavljajo se novi delodajalci, ki tudi pri šolski obliki še niso sodelovali in predvsem oni potrebujejo usposabljanje.«*
- *»Koristno je, da slišijo izkušnje drugih podjetji.«*
- *»Mentorji iz podjetja bi rabili podporo za izvajanje vajeništva v celoti, posebej za zaključni izpit pa ni potrebe.«*
- *»Oktobra in januarja smo jih povabili na šolo in smo se pogovorili vse v zvezi z zaključnimi izpiti. Smo pa se prvič o zaključnem izpitu pogovarjali že v 2. letniku.«*
- *»Pomembno je bilo, da smo bili delodajalcem vedno na voljo za pomoč, pogovor, odgovore na vprašanja ipd.«*

Nenazadnje nas je zanimalo, kaj opažajo pri primerjavi izvedbe izdelkov oziroma storitev za posamezni izobraževalni program v šolski in vajeniški obliki (Tabela 20).

Tabela 20: Primerjava izvedbe izdelkov oziroma storitev v šolski in vajeniški obliki

Vprašanje	Kategorija	Šola					Skupaj
		1	2	3	4	5	
19.	Izdelki vajencev so bili na višjem zahtevnostnem nivoju kot izdelki dijakov. Že same teme so bile zahtevnejše in kompleksnejše.	1			1	1	3
	Znanje in usposobljenost dijakov nista enaka. Znanje dijakov v šolski obliki je širše od tistega, ki ga pridobijo vajenci.		1	1			2

Na treh šolah menijo, da so teme, ki so jih izbrali vajenci zahtevnejše od tisti, ki so jih izbrali dijaki v šolski obliki. Prav tako sporočajo, da so bili izdelki vajencev na višjem zahtevnostnem nivoju kot izdelki dijakov v istem programu. Utemeljitev tega odgovora se med šolami nekoliko razlikujejo, zato v nadaljevanju prikazujemo odgovore vseh treh šol:

- *»Izdelki so bili bistveno drugačni, tehnično in strokovno zahtevnejši. Tudi po obsegu so bile naloge večje kot v šolski obliki, ker so bile teme izdelkov izbrane iz rednih, tržnih dejavnosti pri delodajalcih in izvedene v realnem delovnem okolju. V šolski obliki pa obstaja enotno izpitno delo.«*
- *»V vajeništvu so bili izdelki za zaključni izpit na višjem nivoju. Teme same so bile zahtevnejše, kompleksnejše. Razlika med obema oblikama je predvsem v tem, da v vajeništvo gredo ti, ki se želijo zaposliti. Čeprav nato tudi nadaljujejo izobraževanje, je to glavno vodilo.«*

- *»Opazamo veliko razliko. Izdelki vajencev so veliko boljši, zahtevnejši. Najboljši izdelki dijakov v šolski obliki so v povprečju vajeniških izdelkov. Vajeniški izdelki so celo primerljivi z izdelki strojnih tehnikov [programom na višji stopnji op. a.]. Je pa res, da imajo v podjetju pogosto več možnosti napram možnostim v šoli, da naredijo kompleksnejši izdelek, ki je poleg tega tudi dražji.«*

V preostalih dveh šolah, pa se niso opredelili do samega izdelka oziroma storitve. Odgovore so podali v širšem smislu vajenčevega znanja in usposobljenosti. Tudi njihove odgovore prikazujemo v celoti:

- *»Je zelo težko oceniti, ker smo dobro tretjino leta opravili sami [zaprtje podjetji zaradi COVID-19 op. a.]. Znanje vajencev in dijakov ni enako. Težko je reči, kaj je slabše in kaj boljše, bi verjetno potrebovali daljše obdobje za tako oceno. Na splošno ugotavljamo, da imajo dijaki širše znanje. Vajenci so bolj »ozki«, imeli bodo bolj specializirano znanje - sami rečejo, da imajo manj znanja -, saj večino praktičnega usposabljanja pri delodajalcih preživijo v ožje specializiranih lokalih, gostilnah itd., ki ne pokrivajo vseh možnosti, npr. ponujajo samo malice. Pri pripravah na zaključni izpit se je to videlo, da so prosili za dodatno pomoč, ker določenih vsebin pri delodajalcu niso pokrili.«*
- *»Na splošno ugotavljamo, da so dijaki bolj usposobljeni, ker imajo širše znanje. Vajenec sicer je v nekih zelo ozkih delih veliko boljši, a tu gre bolj za spretnost opravljanja neke konkretne delovne naloge. Dijaki več časa preživijo v šoli, pridobijo tako več strokovnega znanja v smislu širine, vajenci pa nekaterih znanj sploh niso usvojili. Načrt izvajanja vajeništva je sicer vse opredelil, a delodajalci nekaterih zadev, ki jih v delovnem procesu nimajo, vajencev tega niso posebej učili. Osnovni cilj je, da bi delodajalci vajence zaposlili, zato so se tudi osredotočali na to, da jih naučijo delovnih procesov njihovega podjetja.«*

2.5 Spremembe pri zaključnem izpitu zaradi COVID-19

Šole smo posebej vprašali, če in kakšne spremembe so bile zaradi situacije COVID-19 potrebne pri izpeljavi zaključnega izpita. Spremembe so že opisali pri posameznik vprašanih. Na tem mestu pa predstavljamo povzetek kategoriziranih odgovorov na to temo (Tabela 21).

Tabela 21: Spremembe pri izvedbi zaključnih izpitov zaradi COVID-19

Vprašanje	Kategorija	Šola					Skupaj
		1	2	3	4	5	
20.	Vse se je spremenilo: čas, kraj, način izvedbe, mentorstvo.		1	1			2
	Časovni okvir se je spremenil.				1	1	2
	Način se je spremenil: vajenci niso imeli priprav med karanteno.	1					1

Na vseh šolah je zaradi COVID-19, prišlo do sprememb glede na načrtovano pri zaključnih izpiti.

Dve šoli odgovarjata, da se je vse spremenilo: čas, kraj, način izvedbe, mentorstvo. Na teh dveh šolah (obe z izobraževalnim programom Gastronomske in hotelske storitve) so v času ukrepov zaradi COVID-19, vsa podjetja, kjer so vajenci opravljali praktično usposabljanje pri delodajalcu, zaprli in delavce

poslali na čakanje na domu. To je posledično pomenilo, da sta v tistem obdobju šoli morali v celoti prevzeti pripravo na zaključni izpit. Obe šoli sta torej priprave na zaključni izpit izpeljati samostojno (brez mentorjev iz podjetji), priprave pa so potekale na daljavo, po odprtju šol pa v šoli in enako kot z dijaki v šolski obliki programa.

Dve šoli sta odgovorili, da se je spremenil le časovni okvir. Ena šola sporoča, da so že pozimi zaključili s praktičnim usposabljanje pri delodajalcu z izvedbo zagovorov po vseh pravilih. Ker je bila podana zahteva, da se zagovori izpeljejo v juniju, so jih nameravali prilagojeno ponoviti. Zaradi COVID-19 tega načrta niso izpeljali in so priznali že izvedene zagovore. Druga šola je imela zgolj nekaj časovnega zamika pri izvedbi zagovorov.

Ena šola sporoča, da vajenci med karanteno spomladi 2020 niso imeli priprav, podjetja so bila zaprta, šola pa priprav ni organizirala na daljavo, glede na navodila s strani zbornice. Priprave v podjetjih so torej potekale pred in po zaprtju podjetji. Zagovori pa so potekali po načrtu.

3 POVZETKI UGOTOVITEV

Šolska pravila za zaključne izpite v vajeniški obliki izobraževanja večinoma niso odstopala od pravil za šolsko obliko izobraževanja. Le na eni šoli so odgovorili, da so obstoječa pravila za zaključne izpite dopolnili z zapisi, kot npr.: priprava izdelka oziroma storitve se izvaja v podjetju, somentorji pri zaključnem izpitu so učitelji šole. Šole so vključile nekatere podatke o zaključnem izpitu v načrt izvajanja vajeništva, kot na primer: termin, sestavljenost zaključnih izpitov, pravne podlage. Vendar ni čisto jasno, kaj v povezavi z zaključnim izpitom, je v načrt izvajanja vajeništva treba vključiti.

Sodelovanje z delodajalci glede izvedbe zaključnega izpita je na splošno dobro potekalo. Sodelovanje je potekalo individualno (obiski podjetij, telefonsko) in preko skupnih srečanj, kot so na primer razne predstavitve, ki so jih šole organizirale za delodajalce. Pri načrtovanju priprave izdelka oziroma storitve in izpeljave zagovora, so se večinoma dogovorili glede tem, časovnih okvirjev, ocenjevanja in drugih elementov povezanih z zaključnimi izpitom. Na dveh šolah od petih, teh načrtov niso uspeli uresničiti. Zaradi COVID-19 so delodajalci, ki so izvajali izobraževalni program Gastronomske in hotelske storitve, morali zapreti svoje poslovalnice in tako se je sodelovanje v tistem času prekinilo.

Vse šole so načrtovale, da bodo predstavniki zbornic t. i. četrti člani šolskih izpitnih komisij za zaključni izpit. Zaradi COVID-19 dve šoli teh načrtov nista mogli realizirati. Tri šole so zbornico obvestile o časovnih okvirjih zaključnega izpita in o organiziranosti izpeljave izdelka oziroma storitve z zagovorom. Dve šoli glede zaključnega izpita z zbornico nista posebej sodelovali. So pa nekatere šole poudarile, da sodelujejo z zbornicama na drugih področjih (npr. promocija vajeništva in podobno).

Dve šoli imata nabor tem za zaključne izpite pripravljen in sta le tega predstavili vajencem in/ali delodajalcem. Na dveh šolah so povedali, da so teme predlagali tudi vajenci. Odločitev glede izbire tem je bila pri dveh šolah sprejeta v sodelovanju med šolo in podjetjem, na treh šolah pa so teme izbrali vajenci skupaj z mentorji iz podjetji.

Predstavniki dveh šol so izpostavili, da so bile izbrane teme za izdelke zahtevne in na višjem nivoju kot teme oziroma izdelki dijakov v šolski obliki izobraževanja. Slednje pojasnjujejo takole:

- ~ Teme so izbrane iz rednih, tržnih dejavnosti pri delodajalcih in izvedene v realnem delovnem okolju, medtem ko v šolski obliki obstaja enotno izpitno delo.
- ~ V vajeniško obliko izobraževanja se vpišejo tisti, ki si želijo delati in so za izdelavo izdelka oziroma storitve tako bolj motivirani.
- ~ V podjetju imajo več možnosti narediti kompleksnejše in dražje izdelke kot v šoli.

Na vseh petih šolah so načrtovali delo tako, da bi mentorstvo pri zaključnem izpitu prevzel mentor iz podjetja, somentorstvo pri zaključnem izpitu pa učitelj strokovnega modula ali organizator PUD. Na treh šolah so uspeli tak načrt realizirati. Na dveh šolah pa zaradi COVID-19, mentorji iz podjetja niso sodelovali, tako da so imeli vajenci mentorja pri zaključnem izpitu iz šole.

Večina šol ni organizirala dodatnih usposabljanj za mentorje pri zaključnem izpitu torej mentorje, ki so sicer zaposleni v podjetjih. Šole so povedale, da so s podjetji ves čas sodelovale glede zaključnih izpitov, in sicer večinoma individualno in/ali so imeli tematske sestanke za skupine mentorjev pri zaključnem izpitu. Ena šola je za mentorje pri zaključnem izpitu pripravila tudi povzetke v povezavi z zaključnimi izpiti, pri čemer ni čisto jasno za kakšne povzetke gre. Na eni šoli so načrtovali posebno usposabljanje za mentorje pri zaključnem izpitu, vendar tega potem niso izpeljali, saj mentorji pri zaključnem izpitu (tj. mentorji iz podjetji) niso imeli časa.

Dve šole so pojasnile, da so priprave izdelka oziroma storitve potekale deloma v šoli in deloma v podjetju. Na eni od teh šol so odgovorili, da so priprave potekale:

»v podjetjih individualno, v šoli pa skupinsko na razrednih urah«.

Na drugi od teh dveh šol so komentirali:

»Navodila jim je dal učitelj na šoli pri pouku – zadržali smo nekaj praktičnega pouka v šoli, ker vemo, da vsi delodajalci ne morejo pokriti vse vsebine – to se nam je pokazalo kot dobra praksa. Izdelki so nastajali v podjetjih, prinesli so jih na šolo, kjer je bil zagovor.«

Na eni šoli je priprava izdelka oziroma storitve potekala samo v podjetju, pri čemer poudarjajo, da so pričeli s pripravami že takoj po vmesnem preizkusu. Predstavniki dveh šol odgovarjajo, da je zaradi COVID-19 in posledično zaprtja vseh podjetij, kjer so bili vajenci na usposabljanju, priprave šola izpeljala na daljavo in samostojno (s pomočjo video konferenc in raznih gradiv).

Na vseh šolah je bilo načrtovano, da bo vajence med pripravo izdelka oziroma storitve spremljal mentor pri zaključnem izpitu, ki je bil tudi mentor iz podjetja. Na dveh šolah je omenjeno potekalo po načrtu. Na eno od šol dodajajo, da sta vajenca spremljala tudi učitelj in organizator PUD. Na dveh šolah pa – kot že rečeno - je, zaradi COVID-19, spremljaje vajencev prevzela šola.

Na štirih šolah so vajenci izdelke oziroma storitve opravljali individualno (od tega sta na eni šoli dva dijaka delala v paru), na eni šoli so vajenci delali skupinsko.

Na vseh šolah je bilo načrtovano, da bo izpraševalec pri zagovoru izdelka oziroma storitve mentor iz podjetja, vendar na dveh šolah, tega zaradi COVID-19 niso mogli izpeljati. Na teh dveh šolah je bil izpraševalec učitelj strokovnih modulov oziroma organizator PUD. Kot zanimivost lahko povemo, da

so delodajalci na eni od šol, predlagali, da izpraševalec ne bi bil mentor pri zaključnem izpitu ampak neodvisen strokovnjak s področja.

Glede lokacije zagovora je na eni šoli zagovor potekal v podjetju, na štirih pa v šoli. Dve od teh šol, ki sta zagovor opravili na šoli, sta sicer načrtovali zagovor v podjetju vendar, zaradi COVID-19 to ni bilo mogoče izpeljati. Ena šola je zagovor izpeljala v podjetju. Na tej šoli so zagovor izpeljali v februarju, kar ni v skladu s predvidenim šolski koledarjem, vendar so bili ti zagovori priznani (izjema zaradi COVID-19). Na šoli, kjer so zagovor izpeljali v podjetju v mesecu februarju, opozarjajo, da bi želeli, da se zagovori opravljajo v podjetjih in da le-ti ne bi bili časovno omejeni na konec šolskega leta. Menijo, da za delodajalce junij ni pravi čas za zagovore.

Šolske izpitne komisije za zaključni izpit so bile večinoma sestavljene enako: mentor pri zaključnem izpitu (sicer mentor iz podjetja) in somentor pri zaključnem izpitu (sicer učitelj ali organizator PUD), predsednik komisije in predstavnik zbornice. Na dveh šolah, zaradi COVID-19, mentorji iz podjetji niso mogli sodelovati pri zagovoru v vlogi mentorja pri zaključnem izpitu, zato so namesto njih sodelovali učitelji, ki so bili predvideni za somentorje pri zaključnem izpitu.

Dogovor o ocenjevanju, kar pomeni dogovorjen ocenjevalni list za izdelek oziroma storitev, so na treh šolah izpeljali na srečanju za zaključni izpit, ki ga je organiziral CPI. Štiri šole so ocenjevalni list za šolsko obliko pregledale in sprejele kot ustreznega tudi za vajeniško obliko. Na eni šoli so še dodali, da so ocenjevalni list, ki so ga na začetku pripravili, zaradi COVID-19, nekoliko prilagodili.

Od skupaj 54 vajencev, ki so se vpisali v 3. letnik, je zaključni izpit v spomladanskem roku uspešno opravilo 52 vajencev, 2 vajenca pa k izpitu nista pristopila. Eden od teh dveh vajencev, je zaključni izpit opravil v jesenskem roku, drugi vajenec pa ima zaradi zdravstvenih razlogov podaljšan status.

Na vseh šolah so lastno usposobljenostjo za delovanje v različnih vlogah pri pripravi in izvedbi zaključnega izpita zadovoljni. Ena od šol pa poudarja, da bi si želeli več srečanj med šolami, ki izvajajo vajeniško obliko izobraževanja, pa tudi z zbornicami in CPI-jem.

Večina šol (4 šole) eksternosti ne podpira. Nenaklonjenost do eksternega izpraševalca podprejo z naslednjimi razlogi:

- ~ na štirih šolah menijo, da je nesprejemljivo, da bi vajenca ocenjeval nekdo drug, ki ga ni poučeval/usposabljal;
- ~ na treh šolah menijo, da bi bila vprašljiva strokovnost in kompetentnost takega izpraševalca;
- ~ na treh šolah menijo, da bi bil to prevelik stres za vajenca;
- ~ na dveh šolah menijo, da je eksternost že pristna s četrtem članom komisije.

Na eni šoli so podprli idejo o eksternosti, saj menijo, da bi bila to dobra povratna informacija za šolo. So pa tudi ti izrazili skrb oziroma nezaupanje v strokovno kompetentnost eksternega ocenjevalca, saj menijo, da so specifike podjetij tiste, ki jih je pri ocenjevanju potrebno upoštevati.

Na štirih šolah menijo, da strokovne teorije ni potrebno dodatno vključevati v izpitni katalog in da vajenci ne potrebujejo drugačnega kataloga kot dijaki v šolski obliki srednjega poklicnega izobraževanja.

Predstavniki ene šole pa so mnenja, da bi bila osnovna vprašanja iz strokovne teorije dobrodošla v izpitnem katalogu tako za vajeniško kot za šolsko obliko izobraževanja. Opazili so namreč pomanjkanje znanja strokovne teorije. Prav tako na tej isti šoli menijo, da bi vajenci lahko imeli svoj katalog oziroma ločeno vsebino za vajeniško in šolsko obliko (v izpitni katalog bi dodali, da je izpraševalec na zagovoru mentor iz podjetja, da izdelek delajo pri delodajalcih, da mora biti izdelki prilagojeni delovnim procesom v podjetju, določili bi obseg ciljev, ki jih morajo doseči, in podobno).

Na dveh šolah menijo, da mentorji pri zaključnem izpitu (tj. mentorji iz podjetji) ne potrebujejo dodatne podpore. Na treh šolah pa, da bi podporo in usposabljanja potrebovali. Od teh treh šol dve menita, da bi potrebovali več pedagoškega znanja. Na eni od teh treh šol pa menijo, da bi morale druge institucije bolje podpirati in usposablјati mentorje.

Na treh šolah menijo, da so teme in izdelki, ki so jih izbrali vajenci zahtevnejše od tistih, ki so jih izbrali dijaki v šolski obliki. Prav tako so bili izdelki vajencev na višjem nivoju kot izdelki dijakov. V preostalih dveh šolah, pa se do samega izdelka oziroma storitve niso opredelili. Odgovore so podali v bolj širšem smislu vajenčevega znanja in usposobljenosti, pri čemer menijo, da so dijaki v šolski obliki širše usposobljeni od vajencev, ki naj bi dobili bolj specifične spretnosti.

Šole so podale tudi nekaj predlogov za razvoj zaključnega izpita oziroma izboljšanje načrtovanja in izvedbe le tega, ter opozorile na nekatere druge elemente, ki niso direktno povezani z zaključnimi izpiti, vendar jih je vredno izpostaviti:

- ~ Ena od šol je podala predlog, da bi za ocenjevanje šole imele skupno aplikacijo (kot primer navedejo aplikacijo, ki jo uporabljajo v Škofji Loki).
- ~ Želijo si boljše informiranje in več sodelovanja oziroma izmenjave izkušenj med šolami (npr. v obliki delavnic).
- ~ Potrebovali bi dodatna znanja o usposabljanju vajencev na daljavo.
- ~ Vajeniška oblika izobraževanja bi morala postati bolj fleksibilna, kar se nanaša predvsem na zagovor izdelka oziroma storitev. S tem je imela težave en od šol, ki bi želela, da se zagovor izpelje nekaj mesecev prej, kot je opredeljeno v šolskem koledarju.
- ~ Predstavniki šol menijo, da je treba okrepati usposablјaje mentorjev iz podjetji na sploh.

4 VIRI IN LITERATURA

- Krajnc, B. in Leban, I. (2018) Metodologija Načrt izvajanja vajeništva. Ljubljana: CPI. Interno gradivo.
- Mesec, B. (1998) Uvod v kvalitativno raziskovanje v socialnem delu. Ljubljana: Visoka šola za socialno delo.
- Mali D. in Zupanc, B. (2019). Priporočila za načrtovanje in izvedbo zaključnega izpita iz izdelka oziroma storitve z zagovorom v programih srednjega poklicnega izobraževanja v vajeniški obliki. Interno gradivo: CPI.
- Pravilnik o zaključnem izpitu. Uradni list RS št. 56/08, 50/10 in 23/11. Dostopno 1. 10. 2020 na: <http://pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=PRAV7722>
- Spletna stran Državnega izpitnega centra – Socialni partnerji. Dostopno 1. 10. 2020 na: https://www.ric.si/zakljucni_izpiti/socialni_partnerji/
- Zupanc, B ur. (2012) Izdelek oziroma storitev in zagovor – zaključni izpit v izobraževalnih programih nižjega in srednjega poklicnega izobraževanja. Ljubljana: CPI. Dostopno 1. 10. 2020 na: https://cpi.si/wp-content/uploads/2020/08/zbornik_Izdelek_WEB-1.pdf
- Zakon o vajeništvu. Uradni list RS, št. 25/17. Dostopno 1. 10. 2020 na: <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO7512>

5 PRILOGE

5.1 Priloga 1: Delno strukturiran intervju

- 1) Kako ste na šoli pripravili šolska pravila za izvajanje zaključnega izpita v vajeniški obliki?
- 2) Kako je načrtovanje in izvedba zaključnega izpita vključena v načrt izvajanja vajeništva?
- 3) Kako ste se dogovorili z delodajalci glede izvedbe zaključnih izpitov in njihovega sodelovanja?
- 4) Ali in kako ste glede zaključnih izpitov sodelovali s pristojno zbornico?
- 5) Kako je potekala priprava seznama tem za izdelek oziroma storitev? Kdo je predlagal teme? Ali je bila kakšna posebnost pri tem?
- 6) Kako ste določili mentorje oziroma somentorje pri zaključnem izpitu za posamezne teme?
- 7) Ali ste mentorje in somentorje pri zaključnem izpitu, ki so bili iz podjetij, dodatno pripravljali/usposabljali in kako?
- 8) Kako in kje so potekale priprave na vajenčevo izvedbo izdelka oziroma storitve?
- 9) Kako je potekalo spremljanje (podpora, mentoriranje, podajanje povratnih informacij) vajencev s strani mentorja in somentorja med izvedbo izdelka oziroma storitve?
- 10) Kdo je bil v vlogi izpraševalca na zagovoru – mentor, somentor, drug učitelj?
- 11) Kako ste se pripravili na ocenjevanje izdelka oziroma storitve ter zagovora?
- 12) Podatki o vajencih v poskusu:

Število vajencev, ki so ...	Število vajencev
... bili v š.l. 2019/2020 vpisani v 3. letnik programa	
... uspešno zaključili 3. letnik programa	
... uspešno opravili izpit iz izdelka oziroma storitve na zaključnem izpitu	
... uspešno opravili zaključni izpit v celoti v spomladanskem roku	

- 13) Če beležite osip vajencev v 3. letniku, kakšni so bili razlogi zanj?

- 14) Če so bili vajenci neuspešni na zaključnem izpitu, kakšni so bili razlogi za njihovo neuspešnost (posebej, če so bili neuspešni na izvedbi izdelka oziroma storitve zaključnega izpita)?
- 15) Kako ste zadovoljni z lastno usposobljenost za delovanje v različnih vlogah pri pripravi in izvedbi zaključnega izpita?
- 16) Kaj menite o eksterni izvedbi zagovora izdelka oziroma storitve pri zaključnem izpitu (izpitna komisija sestavljena iz oseb, ki vajenca niso izobraževali in usposabljali)?
- 17) Ali menite, da bi bilo treba spremeniti izpitni katalog za izdelek oziroma storitev na zaključnem izpitu v programih srednjega poklicnega izobraževanja in sicer tako, da bi se preverjalo tudi strokovno teorijo? Ali menite, da bi morali imeti za vajece svoj izpitni katalog?
- 18) Ali bi bilo treba zagotoviti dodatno podporo ali zahteve za mentorje in somentorje pri zaključnem izpitu, ki prihajajo iz podjetji?
- 19) Če primerjate izvedbo izdelkov oziroma storitev za posamezni izobraževalni program v šolski in vajeniški obliki, kaj opazate?
- 20) Ali je zaradi epidemije COVID-19 na vaši šoli prišlo do sprememb ali prilagoditev pri izvedbi zaključnih izpitov vajencev (izdelek oziroma storitev) glede na načrtovano? Do kakšnih sprememb je prišlo?
- 21) Prosimo, izpolnite tabelo na naslednji strani.
- 22) Bi nam želeli še kaj sporočiti?

	Izvedba izdelka oziroma storitve	Kraj zagovora - načrtovan	Kraj zagovora - izveden	Mentor pri zaključnem izpitu je iz	Somentor pri zaključnem izpitu je iz	Sestava šolske izpitne komisije (ŠIK)	Opravljen izpit iz izdelka oziroma storitve
Šifra vajenca (1, 2, ...)	I = individualno P = v paru S = skupinsko	P = v podjetju Š = v šoli	P = v podjetju Š = v šoli	P = podjetja Š = šole	P = podjetja Š = šole	M = mentor S = Somentor Drugi, zapišite kdo (vloga)	D = da, v celoti P = prilagoditve PP (ustno, kakšne) C = prilagoditve zaradi COVID-19
1							
2							
3							
4							
5							
...							